


Thuis in huis en buurt?

Over thuisgevoel en participatie van mensen met psychische problemen

 Hogeschool van Amsterdam


De Waterhevel

✘ Gemeente
✘ Amsterdam
✘



Dit digitale 'reisverslag' is het resultaat van een onderzoek dat het Speerpunt Urban Management van de Hogeschool van Amsterdam, en De Waterheuvel uitvoerden binnen het Fieldlab Polderen met Kennis in samenwerking met de Amsterdamse School in 2018-2019. Voor dit onderzoek zijn we veel dank verschuldigd aan de leden van de Waterheuvel en Petra Nieuwlaat, directeur van de Waterheuvel. Daarnaast danken wij de leden van de stuurgroep Ellen ten Voorde (Amsterdamse School), Anna de Zeeuw en Stan Majoor (beide HvA Speerpunt Urban Management) en de gesprekspartners met wie we in het begin van dit project de vraagstelling hebben verfijnd, en tot slot Eltje Bos (HvA) voor het meedenken over de onderzoeksmethode.

oktober 2019

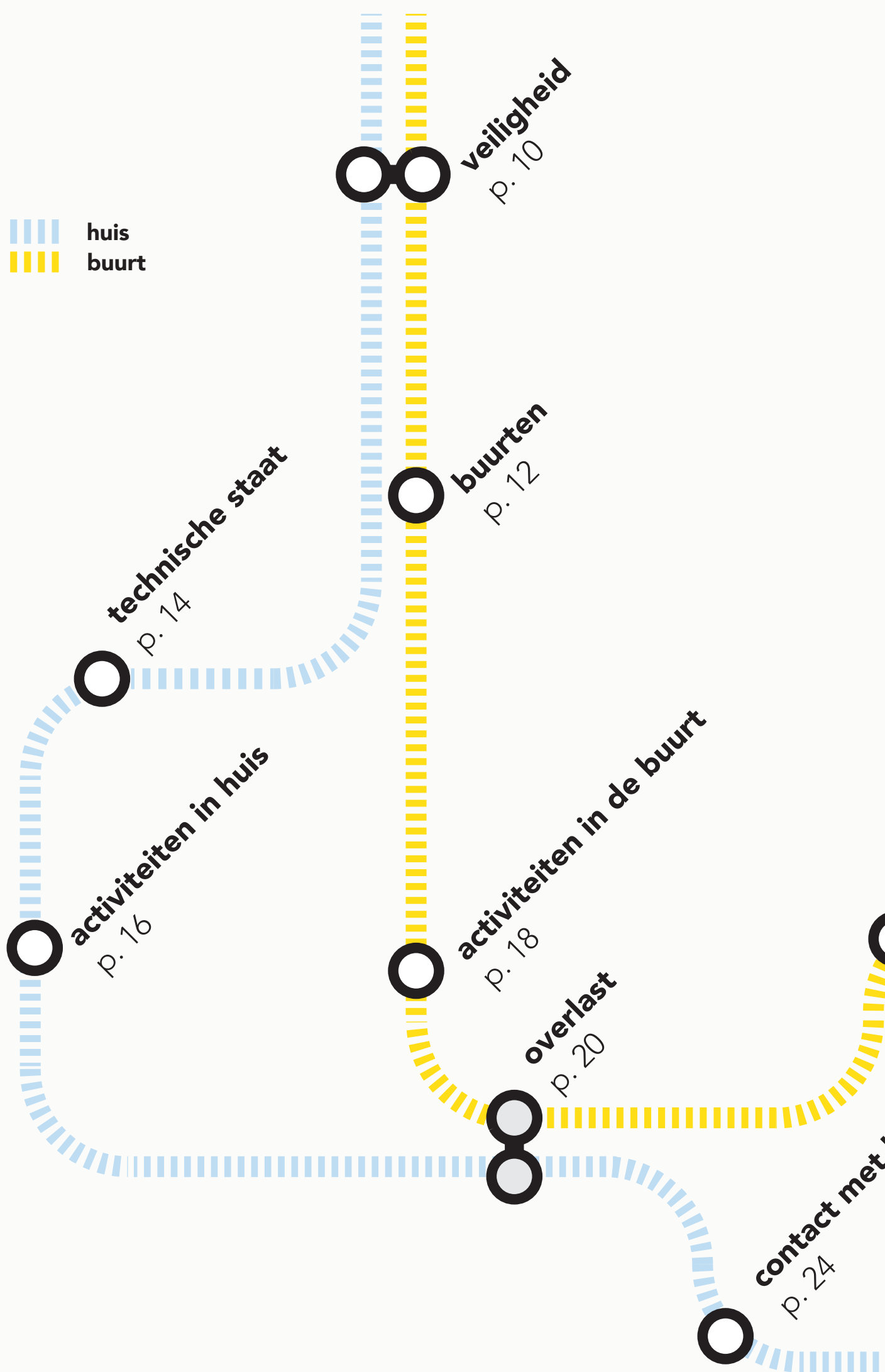
Onderzoekers

Eelco van Wijk
Karin de Nijs
Mike de Kreek

Opmaak

Katherine VanHoose

huis
buurt



Leeswijzer

We hebben er voor gekozen om de verschillende thema's die we behandelen te vatten in een virtuele reis langs een aantal 'haltes'. In het eerste deel van de reis staan de inhoudelijke bevindingen rondom het belang van huis en buurt centraal. Die reis voert langs allerlei onderwerpen die van belang bleken rondom het thema thuis voelen. Vanuit het startpunt 'Veiligheid' vertrekken vervolgens twee reislijnen. De een rondom 'huis' en de ander rondom 'buurt'. Op de plekken waar deze twee lijnen bij elkaar komen en elkaar inhoudelijk kruisen, brengen we ze samen onder hoofdthema's die we gezamenlijke stations hebben genoemd. Lezers die meer geïnteresseerd zijn in het nadenken over participatie vraagstukken kunnen later instappen. Aan het eind van de reis, in de remise, staan we namelijk uitgebreid stil bij de wijze waarop onze respondenten, mensen met psychische problematiek, betrokken werden in dit onderzoek en betrokken kunnen worden bij participatie trajecten rondom veranderingen in hun huis en buurt. In het eindstation van onze reis vatten we de belangrijkste lessen van onze reis samen en reflecteren we daar kort op.

We wensen de lezer een comfortabele en verhelderende reis.



De reis

De laatste jaren wordt vanuit allerlei hoeken sterk ingezet op de zogenaamde vermaatschappelijking van de zorg. Mensen die voorheen in residentiële instellingen hun zorg ontvingen worden nu zoveel mogelijk 'binnen' de samenleving verzorgd, in plaats van binnen de muren van speciale instellingen. Deze vermaatschappelijking wordt in de grootstedelijke context meestal geassocieerd met 'de buurt' als belangrijkste sociale structuur. Voor deze mensen moeten er vanzelfsprekend wel woningen zijn, en dat is zeker in Amsterdam geen eenvoudige opgave. De woningvoorraad die voor deze groep mensen passend is - lage huur, veelal kleinere woningen -, concentreert zich grotendeels in buurten die niet bekend staan om de hoge kwaliteit van de woningen, die geassocieerd worden met gebrek aan sociale cohesie, en in de Amsterdamse beleidscontext vallen onder het programma Ontwikkelbuurten. Hoewel er veel wordt verwacht van de positieve werking van het wonen in 'gewone' buurten schrijven enkele rapporten alarmerend over bijvoorbeeld de toename van ervaren overlast die de concentratie van kwetsbare bewoners in deze buurten tot gevolg lijkt te hebben¹.

Tegelijkertijd staat 'democratisering' hoog in het vaandel bij het denken over en het verbeteren van deze buurten. Bewoners moeten zelf een belangrijke rol spelen in het vormgeven van hun buurten. Dat is op zichzelf al geen eenvoudige opgave, maar wellicht nog complexer als het gaat om buurten waarin de concentratie van mensen met een afstand tot de samenleving plaatsvindt. Zij zijn vaak niet degenen die te boek staan als de usual suspects in participatietrajecten. Het ging ons in dit onderzoek om twee vragen. Enerzijds wilden we achterhalen welke elementen in huis en buurt voor de clubleden van belang waren om zich thuis te voelen, en anderzijds op welke wijze zij betrokken kunnen worden bij meedenken over veranderingen en ontwikkelingen in hun huizen en buurten.

¹ Zie bijvoorbeeld: Van der Bij, K., Van Eeden, L., Van Klaveren, S., Mommers, C., Nagtzaam H. (2019) Overlast voorkomen in de wijk. Den Haag: Platform31 & Leidelmeijer, K., Van Iersel, J., Frissen J. (2018) Veerkracht in het corporatiebezit. Kwetsbare bewoners en leefbaarheid. Amsterdam: Rigo

Wat is een goede methode om in gesprek te gaan met mensen met psychische problemen rondom buurtontwikkeling?



Welke aspecten van het eigen huis en de buurt zijn van belang voor mensen met psychische problemen om zich hier thuis te voelen?

Om op beide vragen een eerste antwoord te formuleren startten we eind 2018 met dit onderzoek. Aan de hand van de eerste vraag wilden we de ervaringen en kennis van deze vaak niet gehoorde groep mensen ontsluiten. Daarbij paste een exploratieve opzet. Om uitdrukking te geven aan het verkennende karakter van dit onderzoek hebben we de opbrengsten van het onderzoek in deze publicatie dan ook in de metafoor van een reis verpakt.

Tegelijkertijd verkenden we hoe een participatie traject met deze groep mensen vorm te geven. De methode die we zelf toepasten diende daarvoor als experiment en toets. Wat hebben we gedaan? Samen met een aantal leden van De Waterheuvel, een clubhuisgemeenschap voor Amsterdammers met psychische kwetsbaarheden, zijn in een vijftal groepssessies met verschillende creatieve vormen, vragen over thuis voelen besproken. Dit 'reisverslag' is daar het resultaat van. We hopen dat deze niet alleen inzicht geeft in de wensen en ideeën van deze specifieke groep mensen, maar dat het een aanmoediging is om op creatieve wijze deze mensen te benaderen en te betrekken. Ze hebben veel moois en belangrijks te vertellen en te delen!



Polderen met Kennis III

Om een bijdrage te leveren aan kennisuitwisseling en het bij elkaar brengen van verschillende werelden startte de Hogeschool van Amsterdam onder het Speerpunt Urban Management in 2016 het fieldlab 'Polderen met Kennis' samen met de Amsterdamse School, het opleidingsinstituut van de gemeente Amsterdam.

Binnen dit project, dat bestaat uit een serie pilots, willen we leren (1) hoe de grote variatie van partijen die actief zijn in buurten hun informatie beter kunnen gaan delen (2) hoe dit een startpunt wordt van een productieve dialoog waardoor (3) de samenwerking tussen lokale partijen en burgers verbetert. De eerste pilot vond plaats in 2016, de tweede in 2017-18, en de onderhavige derde pilot speelt in 2018-19.



Over De Waterheuvel en de *standard* rondom huisvesting

We hebben dit onderzoek uitdrukkelijk samen met De Waterheuvel, een instelling voor dagbesteding voor mensen met psychische problemen, en haar clubleden gedaan. Een belangrijke reden voor De Waterheuvel om samen met ons het onderzoek aan te gaan, was dat huisvesting een van de pilaren (in clubhuis-taal 'standards') vormt van de filosofie van het clubhuismodel. Maar wat is De Waterheuvel eigenlijk, en op wat voor manier speelt de thematiek van huisvesting een rol? We vroegen het aan Petra Nieuwlaat, directeur van De Waterheuvel.



Wat is de Waterheuvel, en op wat voor manier speelt De Waterheuvel een rol als 'veilige basis' voor de leden?

"De Waterheuvel is een clubhuisgemeenschap voor Amsterdammers met psychische problemen, gevestigd aan de Sarphatistraat 41 in Amsterdam. In het clubhuis wordt door leden en staf in een collegiale relatie zij-aan-zij gewerkt om het clubhuis draaiende te houden en een gemeenschap op te bouwen. Door met elkaar op een gelijkwaardige manier samen te werken worden er onderling betekenisvolle relaties opgebouwd en gewerkt aan herstel en perspectief. Dagelijks vinden zo'n 35 leden hun weg naar De Waterheuvel. Het vrijwillige lidmaatschap, contact met lotgenoten en staf die zonder oordeel, gelijkwaardig en oprecht samenwerkt geeft de leden een veilig gevoel. Die veilige basis is belangrijk bij het herstel van psychische problemen, want de buitenwacht heeft vaak (voor)oordelen genoeg."

Petra Nieuwlaat, directeur van De Waterheuvel





Waarom is huisvesting een belangrijk thema voor De Waterheuvel?

“Het is voor iedereen, dus ook voor mensen met psychische problemen, belangrijk goede huisvesting te hebben. Goed slaat hierbij niet alleen op deugdelijk en betaalbaar maar vooral op het gevoel van veiligheid. Wanneer je je thuis veilig voelt kan je daar jezelf zijn en je daar terugtrekken en tot rust komen als dat nodig is. Dat zijn belangrijke aspecten bij herstel en je verder kunnen ontwikkelen. De Waterheuvel heeft geen eigen huisvestingsprogramma omdat Amsterdam een aantal organisaties heeft die beschermd- en begeleid wonen aanbieden. Wel ondersteunt De Waterheuvel, indien gewenst, haar leden bij vraagstukken rondom wonen. Dit gaat vaak om wens tot verhuizen, klachten over burens of regelen van thuisondersteuning.”



Hoe zie je de rol van de Waterheuvel binnen de Amsterdamse context van stadsontwikkeling en decentralisering van de zorg?

“In de decentralisatie van zorg is te merken dat veel Amsterdammers met zware psychische problemen in toenemend mate thuis behandeld of begeleid worden in plaats van opgenomen worden in een ziekenhuis of beschermde woonvorm. Eén van de gedachten daarbij is dat burgers bij een zorgvraag meer een beroep zouden kunnen doen op hun netwerk van familie en vrienden. Dat is bij mensen die kampen met zware psychische problemen vaak nét het probleem: dat netwerk is klein of daar wil men juist geen beroep op doen. De Waterheuvel is voor veel leden een aanvulling op of vervanging van vrienden en familie, dus proberen wij dat netwerk te zijn wat hulp biedt. Dat doen we met name door een veilige plek te zijn waar je gezien en gewaardeerd wordt en waar je kan werken aan je toekomst, maar ook door onze sociale activiteiten waaronder samen eten.”

Halte: Veiligheid

Veiligheid lijkt hét centrale kenmerk van een prettige woning en een fijne buurt. Een huis moet bovenal een veilige basis zijn. Dat geeft geven de clubleden direct aan, nadat we hebben uitgelegd dat we op zoek zijn naar wat zij belangrijk vinden en hun huis en buurt.

“Het thema veiligheid, dat is misschien wel nummer één bij prettig wonen.”

Veiligheid is voor mensen met psychische problemen van bovengemiddeld belang, aldus een lid:

“Tsja, omdat wij mensen van de Waterheuvel zijn, zijn we allemaal wel een beetje, hebben we allemaal wel problemen met een basisveiligheidsgevoel. Voor ons is dat wel heel belangrijk. En een huis geeft in principe een basisgevoel van veiligheid.”

Niet alleen het huis, maar ook de buurt speelt een belangrijke rol in het gevoel van veiligheid:

“Nummer 1 bij prettig wonen is dat je in een veilige buurt zit. Toen bij de Blankenstraat, daar heb ik hiervoor gewoond. Toen was ik ziek, dan ben je echt de zwakke broeder. Eén van de redenen om daar weg te gaan was de veiligheid. Straatjongens hadden het op mij gemunt. Toen was ik de klos. De Jordaan is gewoon heel veilig....Ik voel me daar heel veilig.”

Daarnaast fungeert De Waterheuvel voor leden als een belangrijk vangnet, met name op de slechtste en zwaarste momenten van een psychische ziekte:

“Die man die hier eerder was, die is weer flink ziek geworden. [...] Dat hebben we allemaal meegemaakt. Hier wil je eigenlijk ook niet zijn, maar thuis is het al helemaal niks. Dus ga je hier naartoe, want hier ben je veilig. Thuis ben je veilig, maar hier ben je veiliger.”

Een respondent herkende in dit beeld een dier in een netelige situatie. Dit linkte hij aan gevoelens van onveiligheid die hij in zijn buurt had ervaren.



Veiligheid is dus van cruciaal belang, maar tegelijkertijd niet vanzelfsprekend. Op de volgende pagina's gaan we hier verder op in. Zo kan een slechte technische staat van de woning en geluidsoverlast van omwonenden het gevoel van veiligheid en rust in huis flink verstoren. Ook het gevoel geaccepteerd te worden en een sociaal netwerk te hebben (in de buurt en via De Waterheuvel) is van belang voor het gevoel van veiligheid. Tot slot betekent veiligheid soms ook het vasthouden aan een bestaande situatie en niet willen verhuizen, zelfs wanneer de bestaande situatie als niet prettig wordt ervaren.

Halte: Buurten

De clubleden die wij spraken wonen verspreid over de stad, maar veelal binnen de ringweg: in De Pijp, Dapperbuurt, Rivierenbuurt, Westelijke eilanden, Buitenveldert, Spaarndammerbuurt en Concertgebouwbuurt. Bijna iedereen waardeert zijn of haar buurt. Het sfeervolle karakter van de oude stadswijken spreekt hen aan. De meesten kunnen zich geen voorstelling maken om in de buitenwijken van Amsterdam te wonen.

“De Pijp vind ik mooi, met de terrasjes in de zomer. Daar krijg ik een soort vakantiegevoel bij.”

“Na er zo lang gewoond te hebben ben ik wel een beetje gehecht aan mijn buurt, maar ik ben toch vooral gehecht aan de stad Amsterdam.”

“Ik vind de wel buurt belangrijk maar als ik een betere woning zou kunnen krijgen, dan wel liever in een andere buurt.”

“Ik zou misschien iets groter kunnen wonen, maar ik woon in een leuke fijne buurt.”





Halte: technische staat

Tevreden zijn over of gelukkig zijn in je eigen huis, is afhankelijk van heel veel verschillende aspecten. De (technische) staat van het huis, of alles werkt, voldoende is geïsoleerd en in goede staat van onderhoud verkeert, blijkt een belangrijke basisvoorwaarde te zijn. Dat kent zijn natuurlijk zijn praktische gronden.

“In de eerste plaats moet het huis zelf gewoon goed zijn, het dak moet niet lekken enzo.”

Maar die praktische gronden hebben werken door in andere zaken. Een technisch goede woning wordt ook als voorwaarde voor fysieke gezondheid gezien:

“Ik knijp mijn handjes dicht dat het [mijn eigen huis] een gezonde woning is.”

Dat een huis in goede staat is, scheelt ook gewoon geregeld en gedoe en dus zorgen:

“Ik ben persoonlijk tevreden. Goede basis van je huis, geen haken en ogen enzo, en dan kun je er heel lang blijven wonen.”

“Ik heb een servicecontract met de woningcorporatie, en die zorgen en zoveel mogelijk voor dat het huis technisch in orde is, dus ik ben wat dat betreft wel tevreden ja.”

Maar niet voor alle mensen met wie wij spraken was daar in hun eigen situatie sprake van:

“Het is heel erg gehorig. Het is toch allemaal oud en gedateerd, als je daar iets aan zou willen doen, dat zou zo radicaal moeten, dan moet je er uit.”

En soms missen mensen simpelweg vanzelfsprekende ‘onderdelen’ die bij een woning horen. Zo koos een van de clubleden een foto van een koelkast tijdens de tweede sessie en vertelde:

“Mijn koelkast is al een paar jaar stuk, een jaar of vier.”

Al zijn de standaardwensen niet voor iedereen belangrijk. Zo geeft een clublid aan dat hij eigenlijk geen gebruik maakt van de verwarming en het warme water in zijn huis:

“Ik gebruik de CV eigenlijk niet, en ook de kachels niet...ik douche meestal koud. Ik betaal 20 euro per maand aan gas en licht, en ik krijg nog steeds geld terug aan het eind van het jaar.”

De meesten lijken dus tevreden met de technische staat van hun huis, maar zij die dat niet zijn ondervinden daar last van. Op wat voor manier zien we dat terug in de wijze waarop ze hun huis gebruiken?



Halte: Activiteiten in huis

Op de vraag waar de leden hun huizen voor gebruiken kwamen natuurlijk de meest vanzelfsprekende dingen voorbij, zoals slapen, douchen en tv-kijken. Tegelijkertijd vielen een paar dingen heel erg op. Zo gaven velen aan de keuken niet of nauwelijks te gebruiken en eigenlijk nooit te koken. De één hield gewoon niet van koken, maar voor een ander vormde het huis zelf een barrière.

“Ik kook ook niet, omdat ik ja, gewoon niet zo’n makkelijke keuken heb, dus dat vind ik een beetje lastig.”

En ook het lid wiens koelkast al jaren stuk is, ziet dat als een belemmering om te koken:

“Tsja. Ik mis zo’n koelkast. Ik doe [kook] helemaal niets...Dus ik eet of hier in de Waterheuvel, of in het buurthuis, of iets kant en klaar.”

Daarnaast is het huis vanzelfsprekend de locatie waar ruimte voor allerlei hobby’s wordt ingeruimd. Zoals sport:

“Ik maak ruimte waar ik kan trainen...ik doe kungfu.”

Of muziek maken of luisteren:

“Ik moet gewoon ook op een gitaar kunnen friemelen en een stukje papier hebben om op te krassen of te schrijven, ja.”

“Ik heb een grote platencollectie thuis, vooral veel jaren 70 rock. Er zitten ook echt collectors-items tussen.”





Halte: Activiteiten in de buurt

De buurt is van belang voor clubleden vanwege de voorzieningen die deze biedt. Zo is het belangrijk dat er winkels zijn om boodschappen te kunnen doen en dat er mogelijkheden zijn om anderen te ontmoeten. Clubleden komen daarnaast ook graag buiten hun buurt.

"Ik haal meestal gegrilde kip. Bij de Albert Heijn of de Dirk van de Broek. Zelden kook ik."

"Op de markt kom ik haast niet."

"Sinds ik alleen woon ga ik alleen maar naar de kleine Albert Heijn bij mij op de hoek. Daar haal ik mijn boodschappen."

Naast boodschappen doen, ondernemen verschillende clubleden ook sociale activiteiten in hun buurt. Bijvoorbeeld naar een buurthuis, kerk of stamtafel.

"Ik doe ook veel activiteiten in het buurthuis de laatste tijd. Laatst was ik in de kerk, heb ik daar lekker koffie gedronken en pannenkoeken gegeten. Dat is wel gezellig, het zijn leuke mensen. Een progressieve priester, echt te gek."

"Ik ga vanavond naar het Roelof Hartplein, naar het Lydiahuis. Daar ga ik eten."

"Ik heb een loopgroepje met wie ik een rondje ga hardlopen. Dan gaan we langs de Amstel, over een brug en dan kom je op een gegeven moment bij Waternet. Of via Amstelpark."

Toch is de buurt als kader voor dagelijkse activiteiten voor de meeste clubleden te beperkt. Ieder heeft zo zijn eigen redenen om ergens anders naartoe te gaan, zoals het bezoeken van bepaalde winkels, bioscopen, de centrale bibliotheek of sportactiviteiten.

"Ik kan de stad in gaan of ik ga wel eens naar de OBA. Dan ga ik daar helemaal bovenin zitten met uitzicht over Amsterdam."

"Ik loop heel veel. Ik loop wel eens naar Osdorp en van daar naar Burgemeester de Vlugtlaan. Van daar naar Bos en Lommerplein. Dan naar Westerpark, Haarlemmerplein en de

Munt. Van de Munt naar de Utrechtsestraat en dan weer naar huis. Dat is ongeveer 27 kilometer.”

Omdat men ook veel buiten de buurt komt, is het belangrijk om zich makkelijk te kunnen verplaatsen. Het verschilt van persoon tot persoon hoe men dit het liefst doet. De één gebruikt openbaar vervoer, de ander loopt of fietst liever. Maar men is het er over eens: mobiliteit is vrijheid.

“Openbaar vervoer moet goed jou kunnen laten verplaatsen. Als je niet fietst ben je daar 100% van afhankelijk. Dus dan kun je ook niet heel ver wonen.”

“Ik hou niet van openbaar vervoer. Ik kan niet tegen drukte. Dan raak ik geïrriteerd als mensen dichtbij zijn. Daarom fiets ik of loop ik.”

“Het is vrijheid dat ik gewoon overal naartoe kan lopen. Dat is niet afhankelijk ben van de auto of de tram ofzo.”

Natuurlijk is ook De Waterheugel voor de clubleden een belangrijke plek buiten de buurt waar ze geregeld naartoe gaan. Veel clubleden beschrijven De Waterheugel als een plek waar zij zich veilig en prettig voelen. Hierbij speelt mee dat iedereen elkaar kent en vergelijkbare dingen heeft meegemaakt. Vooral als het iets minder gaat, is het belangrijk om hier op terug te kunnen vallen. Maar ook gewoon om te ontbijten, te eten of bezig te zijn.

“Het is eigenlijk dagbesteding. [...] De Waterheugel daar besteed ik 3 dagen aan. Dat is om het huis uit te zijn, in beweging te blijven, gewoon gezelligheid en re-integratie.”

“Het is ook een stukje communitybuilding. Je kent elkaar, je doet het samen. Je moet niet alles alleen gaan lopen doen.”

Samengevat zien we dat enerzijds de meeste clubleden zich verbonden voelen aan hun buurt en daar tevreden mee zijn, en anderzijds dat de buurt niet het meest bepalende aspect voor hun thuisgevoel is. Als het gaat om de tevredenheid met de woonomstandigheden dan lijken de fysieke en ruimtelijke kwaliteiten van de eigen woning een grotere rol te spelen dan de buurt waarin het huis staat. Natuurlijk komen leden ook graag in andere buurten, mits de mogelijkheden voor openbaar vervoer of andere vormen van mobiliteit in orde zijn.





Halte: Overlast

In veel recente studies over de impact van de concentratie van kwetsbare mensen in corporatiebuurten wordt geschreven dat er in die buurten sprake is van toenemende overlast. Dat geeft soms het beeld dat deze groep vooral overlast veroorzaakt. Wij spraken natuurlijk ook over dit thema met de clubleden, maar daar kwam toch vooral uit voort dat ze zelf ook overlast ervoeren van anderen. Dat is soms te wijten aan de gehorige woningen waarin ze leven.

“Soms hoor je iemand van driehoog zelfs nog pissen.”

“Het is niet eens een oud huis, maar het is toch heel gehorig.”

Of als er fors wordt gerenoveerd, wat in Amsterdam natuurlijk ook aan de orde van de dag is:

“De benedenwoning is helemaal gerenoveerd, net nieuwe fundering en alles. Dat is echt...ja, dat geeft heel veel herrie.”

Of allerlei vormen van geluid dat burens maken kunnen een bron van overlast zijn:

“Ik heb heel veel last van lawaai, van de burens boven. Vroeger maakte ik zelf ook wel lawaai maar nu niet meer. Ik draaide veel muziek, popmuziek uit de jaren 70.”

“De burens houden ook geen rekening met elkaar, ze gaan af en toe schreeuwen ze maken ruzie, iedereen hoort het. Dat is vreselijk vind ik.”

Tegelijkertijd hoort een beetje overlast ook bij wonen in een stad vinden de clubleden:

“We wonen hier nu eenmaal niet op een boerderij.”

“Dat is Amsterdam, leer maar met elkaar leven.”

En dat met elkaar kunnen leven, daar is overleg tussen elkaar ook belangrijk voor. Als je van iemand last hebt, dan kun je dat soms oplossen door met elkaar te spreken. Zo geeft een clublid aan:

“Ik heb mijn buurman gevraagd of hij zijn schoenen uit wil doen, en dat deed ie daarna ook.”



Of met behulp van bemiddeling:

“Ik heb in het verleden toen ik er net kwam wonen heel veel overlast gehad van mijn buurvrouw. Die is niet zo in orde, dat leverde heel veel overlast op. Er is toen een bemiddelaar voor overlast van de woningcorporatie gekomen. Die heeft haar gesproken, en mij gesproken, en het is nu over.”

Of als je zelf de veroorzaker van de overlast bent:

“Ik had een nieuwe muziekinstallatie en die was ik even aan het uitproberen, en toen kwam de buurvrouw van haar werk thuis en ze schrok zich rot. Ik was ff aan het scheuren... Toen heb ik met haar afgesproken dat we, als ze thuis is, even zouden kijken wat voor haar aanvaardbaar is en ik mijn muziek nog kan draaien. Dus dat komt wel goed nu.”

Toch lijkt het erop dat – in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht – de leden vaker overlast ervaren dan zelf veroorzaken. Een van de leden denkt dat het beeld de maatschappij heeft van mensen met een psychiatrische achtergrond hierbij meespeelt.

“Nee, maar dat is zo’n vooroordeel. Mensen met een bepaald verleden of die iets hebben in kwetsbaarheid, dat die overlast veroorzaken. Dus het is geen wet, dat iemand met een bepaald rugzakje overlast veroorzaakt.”

Kort samengevat kunnen we stellen dat de mensen met wie wij spraken meer overlast ervaren dan veroorzaken. In bovenstaande gevallen waarin overleg de oplossing bood was steeds sprake van directe burens. Lastiger is het als je last hebt van mensen die verder weg wonen, maar bijvoorbeeld wel in hetzelfde blok of in de binnentuinen overlast veroorzaken.



Halte: Contact met directe buren

Zoals we al zagen leveren de buren soms overlast op, en kan een goed gesprek dan een goede oplossing om daar wat aan te doen. Maar hoe belangrijk vinden de clubleden contact met directe buren en in hoeverre hebben ze contact met de mensen met wie ze een gezamenlijke voordeur of trappenhuis word gedeeld? Hierin verschillen de leden aanzienlijk.

“Ik ken mijn buren allemaal, en ik loop op straat iedereen expres gedag te zeggen. Ik heb met alle buren uitstekend contact, en dat vind ik hartstikke leuk. Ik vind het leuk om contact te maken met mensen.”

En dit lid moedigt andere ook aan om contact te zoeken: “Leer je buren kennen. Ik bedoel, ze kunnen ongelooflijk lief zijn. Misschien dat daar hulp bij nodig is.”

Voor een ander is het contact oppervlakkiger, maar is ook dat ruim voldoende.

“Ik heb weinig contact met de buren, dat heeft ook echt met mij te maken. Ze zijn ook allemaal gewisseld. Ik ken één persoon, ik zie mensen gaan en komen, veel verhuur, altijd zijn er weer andere mensen. Ik vind het prima hoor. Ik heb wel contact, maar ik geen hele verhalen houden van een uur of half uur.”

“Als ik de buurman van boven hoor, dan schiet ik naar mijn eigen deur om dan niet te hoeven praten ofzo.”

Samen iets ondernemen met de directe buren dat gebeurt niet zo veel, vertellen de leden. Eén van de leden daarentegen vertelt over allerlei kunstzinnige activiteiten die hij met buurtgenoten en bekenden in de buurt organiseert: van theateravonden tot het maken en monteren van films. Een ander lid geeft aan heel blij te zijn dat er af en toe borrels worden georganiseerd:

“Wat heel goed is. Wat ze bij mij in de buurt doen, twee keer per jaar borrels. Een keer met de buurt en keer per jaar met het blok. Het is echt heel goed om een keer per jaar bij elkaar te komen.”

Contact met de directe buren, op enkele mooie uitzonderingen na, vindt dus voornamelijk oppervlakkig plaats. De meesten lijkt daar ook tevreden mee te zijn en hebben geen behoefte aan meer contact. Geldt dat ook in bredere zin voor hun buurt?



Halte: Contact met de buurt

Er zijn grote verschillen in de mate waarin clubleden contact hebben met buurtgenoten. Soms is het contact in de loop van de jaren minder geworden, anderen hechten er veel waarde aan.

“Nee...vroeger wel maar nu niet meer.”

Een ander geeft aan dat hij vooral met de nieuwe bewoners in zijn gentrificerende buurt geen contact heeft:

“Die zijn achter hekken gaan wonen. Al die nieuwbouw.”
Weer een ander geeft aan dat hij weliswaar niet zoveel mensen kent, maar de mensen hem wel:

“Ik had in mijn straat wel vrienden, maar die zijn allemaal verhuisd. Maar mensen kennen mij eerder dan ik hun ofzo. Ik was een paar jaar gelden schijnbaar wat mager, dus iedereen vroeg of ik ziek was. Toen kwam er zo'n oud mannetje...die zei 'je moet wel wat eten hoor anders ga je hartstikke dood'. En ik ken die hele vent niet weet je.”

Een paar clubleden geven aan dat ze het wel heel prettig vinden dat ze herkend worden in de buurt en er mensen zijn die hen in de gaten houden. Sociale cohesie heeft in hun ogen een belangrijke functie, ze voelen zich er veilig door. Ook hierbij wil men een bepaalde mate van privacy behouden: mensen hoeven niet alle details te weten ook hun persoonlijke situatie. Maar dat er mensen zijn om op terug te vallen, geeft hen wel een prettig gevoel:

“Sociale cohesie in de buurt is belangrijk. De Jordaan is een gemeenschap. Mensen reiken je de hand. Je moet er wel wat mee doen. Het is een hele fijne buurt. Ik heb een goede verstandhouding met mijn burens. We lopen bij elkaar de deur niet plat maar als er wat is dan zijn ze er wel. Het is heel simpel. Als er wat met mij is, maakt niet uit wat, dan doen ze wel wat.”

“Ik heb contact met de overburen, zij weten ook bepaalde dingen van mijn achtergrond. Een paar weken terug zat ik bij de snackbar te eten. Toen bleek dat zij aan de deur waren geweest omdat ik ook was geopereerd. Toen waren ze in paniek want ik was er niet. Ik zei joh ik zat gewoon bij de snackbar. Zij sloegen alarm. Het was wel vals alarm want ik was



er gewoon. Ze weten wel van toeters en bellen zeg maar en als er wat zou gebeuren dan letten zij wel op. Gelukkig was er nu niks aan de hand.”

“Hoe open staat de buurt voor jou, dat is voor mij heel belangrijk. Ik weet wel inmiddels dat mensen, ik heb ze echt slecht behandeld bij mij in de buurt, dat ze ook ongelooflijk lief kunnen zijn. Als je ze de kans geeft dan kunnen ze heel veel begrip hebben als ze maar weten wat er aan de hand is en ongeveer aan de hand is. Niet op de details ingaan, dan wordt het te ernstig en te zwaarmoedig.”

Het hoeft niet altijd persoonlijk, diepgaand contact te zijn. Gewoon een praatje maken met onbekenden is ook voor sommigen van belang:

“Ik vind het wat de woonomgeving betreft heel belangrijk dat als je naar buiten gaat, daar veel plekken zijn waar je een beetje makkelijk contact kan maken. [...] Ik ben blij dat ik in Amsterdam woon, omdat als ik me eenzaam voel ik heel makkelijk de stad in kan gaan. Dan ben ik ook een echte Amsterdammer en maak ik heel makkelijk contact met mensen. Ik heb weinig schroom en ga makkelijk de stad in, ergens zitten en een praatje maken met mensen. Dat is voor mij heel belangrijk.”

“Ik ken wel wat mensen uit de buurt, en die groet ik, maar dat is ook genoeg.”

Het lijkt er op dat contacten in de buurt van belang zijn als het gaat om abstractere thema's als veiligheid en sociale cohesie. Zeker in tijden van 'ziekte' zagen we al eerder dat een veilige buurt van extra groot belang was. Dat gevoel van veiligheid wordt hier expliciet gekoppeld aan sociale cohesie, en het prettig vinden dat mensen in de omgeving bekend zijn met de psychische problemen en de uitingsvormen die deze problemen soms opleveren. Hierbij lijkt het vooral te gaan om een praatje maken en geaccepteerd worden door buurtgenoten, niet om het opbouwen van diepgaande relaties.



Halte: Privacy versus contact

Er zijn grote verschillen in hoe clubleden aankijken tegen contact met buren en buurtgenoten. Waar de één contacten met buren heel belangrijk vindt, lijken anderen hier minder belang aan te hechten, en hetzelfde geldt voor contacten hebben in de buurt. Voor iedereen vormt het hebben van privacy wel de basis. Telkens als we 'contact' bespraken kwam daar meteen een tweede thema bij ter sprake: privacy, en steeds weer werd benadrukt dat privacy de basis vormt voor het willen aangaan en aankunnen van allerhande sociale contacten.

"Als je je door een buur gestoord voelt in je privacy kun je haast geen goed contact maken."

"Het is belangrijk dat je sociaal kan zijn, maar je ook terug kan trekken in je huis."

"Privacy en sociaal contact zijn allebei belangrijk. Het zijn dingen die in evenwicht moeten zijn."

Privacy behouden gaat ook over de intensiteit van het contact met anderen:

Dit thema werd extra relevant nadat we met de deelnemers spraken over hoe ze het zouden vinden als ze bezocht worden door iemand van een zorgorganisatie of woningcorporatie, om te bezien of het goed met ze gaat. Voor een enkeling was daar al sprake van omdat zij een woning hadden bemachtigd via de toewijzing voor 'kwetsbare groepen', en daar horen dat soort bezoeken bij. Een van de clubleden die wij spraken had net zo'n traject doorlopen en was daar erg over te spreken:

"Ik had eerst begeleiding via HVO Querido. Ze deden heel veel. Ze moesten zekerheid hebben dat het goed ging. Je wordt best wel intensief gevolgd in zo'n traject. Nu staat het huis op mijn eigen naam."

Een ander clublid dat ook een huis via dezelfde constructie had gekregen, was daar ook enthousiast over, en ook over de interesse die er was vanuit de corporatie zelf:

“Er is een beleidsmaker van de Alliantie gekomen, en die heeft met mij zitten praten, en hoe het er mee gaat en zo... Dat was gewoon praten en dat vond ik heel prettig, want dan voel je toch dat je welkom bent.”

Anderen waren weer minder enthousiast over een bezoek van de woningcorporatie. Er zijn corporaties die dergelijke huisbezoeken al doen, of bezig zijn om ze op touw te zetten. Het idee is dat speciaal daar voor getrainde medewerkers binnenkomen op basis van een afspraak om iets aan de technische staat van het huis te doen, en dat ze meteen inschatten of er ook behoefte is aan andere zorg. Zo ja, dan wordt de bewoner doorverwezen naar een loket in de buurt, waar eventueel een vervolgtraject kan worden gestart. Deze aanpak zou met name bij mensen die nu buiten het beeld van zorg en welzijn verkeren, kunnen helpen. Wij legden hen deze ontwikkeling voor en vroegen wat ze daar van vonden.

“Ik vind het eerlijk gezegd een beetje een inbreuk op je privacy van wonen. Zij gaan over de woning, niet over de mensen zelf, dat is hun pakkie en niet vind ik.”

“Daar heb je andere hulpverlening voor. Dat vind ik geen taak van de woningbouw.”

De clubleden vonden het met name niet kunnen dat deze mensen onder andere voorwendselen binnenkwamen:

“Als iemand een kraantje komt repareren, en die gaat ineens zeggen dat deze mevrouw wel geholpen worden.”

“Als ze het wel zouden vermelden van tevoren dat ze ook voor het sociale komen, dan wijs ik dat af.”

Maar daar voegde één van de leden wel aan toe:

“Het gaat hier wel om zorgmijders he, daar horen wij zoals we hier zitten niet toe. Dus dat is wel een andere groep.”

Dit alles overziend blijkt het hebben van privacy de basis voor contact. Of het nu gaat om contact met directe burens, met buurtgenoten of met allerlei instanties. Hulp en aandacht worden zeker gewaardeerd, maar wel als duidelijk is dat het daar om gaat. Zo spreken de leden die begeleid worden bij de eerste jaren in hun eigen huurwoning daar enthousiast over. Over het idee dat een instantie met een dubbele agenda binnenkomt zijn ze minder te spreken. Dat wordt gezien als een inbreuk op de privacy, waar het mogelijke contact dat daar uit ontstaat niet tegen opweegt.

Halte: Veranderingen in de buurt

Veel clubleden wonen in buurten die de afgelopen jaren zijn opgewaardeerd. Ze ervaren dat geleidelijk de samenstelling van de buurt verandert: meer hoge inkomens, meer expats. Hierdoor is ook de sociale samenhang verminderd.

"Helaas is Amsterdam heel erg aan het veryuppen. Dat is bij mij in de buurt heel duidelijk. [...] Mede door die veryupping is de sociale cohesie in de buurt veel minder geworden."

"De samenhang op deze twee eilanden is heel erg groot. Alleen dat wordt nu allemaal verkocht, en dat is een groot verlies. Wij kunnen er niet meer wonen."

"Voor mezelf, ik voel me niet helemaal ter plaatse. Ik zou liever meer in het Centrum wonen. Daar zijn meerdere soorten mensen door elkaar. Wat meer gemengd."

De voorzieningen in de buurt veranderen mee door gentrification:

"Ze zeggen dat er veel yuppen komen, maar ik merk er niet zo veel van. Wel in de winkels, de Landmarkt en de Marqt. Zo'n klein broodje dat bij de Lidl 25 cent is, is daar een euro."

"Overall in winkels wordt Engels gesproken, zelfs in winkels kunnen ze niet eens Nederlands."

"De winkels zijn ook veranderd. Het zijn nu allemaal kledingwinkels. Er was vroeger een goede ijzerhandel waar je metaal kon kopen. Die is opgehouden. Dat is niet zo gemakkelijk, voor alles moet je naar de stad toe."

"Er zijn nu ook veel cafés, als het zomers zit zitten mensen buiten. Die woningen erboven hebben daar best veel last van. Vroeger zaten daar etenswaren winkels. Nu zijn het restaurants en cafés geworden."

De meeste clubleden voelen zich gehecht aan hun buurt en zouden liever niet willen verhuizen. Ook niet als zij er overlast ervaren of minder thuis voelen door de veranderende samenstelling van de buurt. Dit heeft ook te maken met dat men er vaak al tientallen jaren woont:

"Ik ben gewend aan Westerpark, ik vind het fijn daar. Ik merk aan mezelf, als ik zou moeten verhuizen... Oude bomen



worden niet graag verplaatst.”

“Mij moet je met mijn beperking, hoe klein die ook is, niet weghalen van die plek. [...] Dan ga ik dood. Mijn hele sociale omgeving zit daar in de buurt. We hebben hier in een van de ateliers een theater opgebouwd in 10 jaar. Daar geven we één keer in de zo veel weken een concert [...] Dat filmen we en monteren we. Dat is hartstikke leuk. We doen we voor de buurt maar half Amsterdam komt daar. Er komen echt serieuze mensen zingen en muziek maken. Die vinden het leuk om bij jou muziek te komen maken. Dat is dan waar je het voor doet.”

Het lijkt er kortom op dat sociale contacten
De veranderingen die de clubleden
waarnemen, zijn de veranderingen waar
de hele binnenstad van Amsterdam
aan onderhevig is. Hoewel hun buurten
veranderen en ze lang niet altijd blij zijn met
de gentrificatie, zijn de veranderingen geen
aanleiding om te willen verhuizen.

Halte: Veranderingen in huis

Twee clubleden willen wel graag verhuizen. Ze blijken het echter moeilijk vinden om dit te organiseren. Omdat ze al lange tijd op dezelfde plek wonen hebben ze op dit moment een lage huurprijs, die ze niet meer in een nieuwe woning zullen vinden. En de stap om echt in actie te komen is volgens hen te groot. Het komt er zonder hulp niet van.

“Ik wil graag weg inderdaad. Mijn hele pand is verkocht, alle flats, behalve ik. De makelaar zit altijd achter mij aan, hij verhoogt de huur heel veel. Maar ik kan er niet aan beginnen. Misschien heeft het te maken met mijn ziekte, ik durf niet. [...] Ik vind het heel moeilijk [...] Ik ben lid van Woningnet, al meer dan 25 jaar ofzo. Maar ik kan niet die stap nemen.”

“Ik zou ook heel graag iets anders willen hebben, maar de huur is zo betaalbaar dat het heel moeilijk wordt. Ik betaal maar 380 euro.”

“Omdat het toch een oud huis is, ik heb heel veel last van lawaai van burens van boven. Omdat alles heel oud is van binnen en gedateerd. Als je daar iets aan zou willen doen dan zou je zo radicaal moeten verbouwen. Dan moet het helemaal leeg.”

Soms heeft het ook met de persoonlijke geschiedenis te maken. Dat er nare gebeurtenissen aan het huis zijn gekoppeld:

“Ik wil eigenlijk weg daar, ik heb hele slechte memories aan mijn huis, maar ja.”

Ook op grootschalige ‘verbetering’ van hun huis zitten ze niet altijd te wachten. Zo vertelt een clublid dat hij de aanbieder om zijn gaskachels in te ruilen voor een CV ketel heeft afgeslagen. En een ander ziet verbetering van de vloerisolatie die zijn burens onder hem graag willen ook niet zo zitten:

“Ik hoop dat ze mij niet lastig vallen, ik kan er ook niets aan doen.”

Weer een ander werd benaderd door de woningcorporatie dat hij uit verschillende opties kon kiezen om zijn woning te laten verbeteren:



“Ik kon kiezen voor echte moderne dingen...ventilators en nieuwe ramen, of voor minder. Ik heb het gewoon bij minder gelaten. Gewoon een brandmelder, en nieuwe telefoon voor de intercom, en ze willen kijken of er asbest eventueel in het plafond zit.”

Omgaan met veranderingen is, zoals voor veel mensen, niet altijd makkelijk voor de clubleden die wij spraken. Ze hechten aan dingen houden zoals ze zijn. Zowel als het gaat om hun buurt, als om hun huis. Dit is extra relevant omdat we dit onderzoek startten vanuit het idee om te bezien hoe mensen met psychiatrische problematiek te betrekken zijn bij ontwikkelingen van wijken en buurten. De methode die we in dit onderzoek hebben toegepast diende ook ter verkenning van een beantwoording van deze vraag. Hieronder bespreken we kort hoe onze methodologie daar een rol in zou kunnen spelen.



De Remise

Het plan

De basis voor het onderzoek samen met de Waterheuvel waren groepssessies met leden van De Waterheuvel. Deze vonden plaats in de maanden mei en juni 2019, in De Waterheuvel aan de Sarphatistraat. We planden vijf sessies van twee uur elk in drie achtereenvolgende weken. In de eerste week hielden we twee sessies over het onderwerp 'thuis', in de tweede week twee sessies over 'de buurt' en in week drie een sessie over de verbanden tussen thuis en buurt. Om potentiële deelnemers uit te leggen wat het plan was voor de workshops en alvast kennis te maken zijn we drie keer langs geweest. Op die momenten (10, 15 en 16 mei) sloten we minimaal een half uur aan op een bestaand overleg. Herin legden we uit dat we in de bijeenkomsten steeds met maximaal acht deelnemers aan de slag zouden gaan met foto's en verhalen. Elke deelnemer werd gevraagd om drie tot vijf foto's van zijn/ haar huis en van zijn/ haar buurt te maken die iets lieten zien dat belangrijk voor hem/ haar was. Bij elke foto werd een passende titel gevraagd die voor de deelnemer de kern van de foto weergaf. De deelnemers konden de foto's mailen naar of afleveren bij de directrice, iemand die ze allemaal kenden. Tijdens de eerste sessie van de week zouden we de anekdotes achter de (geprinte) foto's met elkaar delen. Tijdens de tweede sessie zouden we van die verschillende anekdotes een aantal pakkende verhalen smeden voor het boek.

De uitgevoerde aanpak

De opzet zoals hierboven beschreven hebben we in de uitvoering steeds moeten aanpassen. Aanmeldingen en inschrijvingen bleven achterwege, en dus ook het vooraf maken en opsturen van foto's kwam niet van de grond. Daarom besloten we om zelf beeld- en ander elicitatie materiaal mee te nemen, dat als basis voor de gesprekken kon fungeren. Alle sessies zijn opgenomen, en de audiobestanden zijn gecodeerd in het data-analyse programma MAXQDA. De eerste sessie hebben we vormgegeven als een groepsgesprek over wat mogelijke deelthema's zouden kunnen zijn, en om kennis te maken met de mensen die deze eerste sessie aanwezig waren. Het bleek dat zij ook de in de volgende sessies de kern bleven vormen, en in aanvulling op deze kern steeds een aantal andere mensen aanschoven. Bij sessie twee rondom het thema 'huis' konden de deelnemers in drie verschillende rondes steeds één foto kiezen, en toelichten waarom ze deze foto hadden gekozen. De volgende vragen stuurden het gesprek nadat deelnemers een foto gekozen hadden:

1. Wat zie je op de foto?
2. Waarom heb je die gekozen?
3. Aan welke gebeurtenissen of ervaringen doet het je denken?
4. Welke reacties roept de foto bij anderen op?



De derde sessie rondom het thema Buurt hebben we met de deelnemers bekeken hoe ze hun buurt 'gebruiken' en wat zij belangrijk vinden aan hun buurt. Als elicitatie materiaal hadden we deze keer individuele kaarten meegenomen van de buurten waarin onze vaste kern woonde, plus een overzichtskaart van Amsterdam.

Op basis van de opbrengsten van sessie 3 hebben we sessie 4 vormgegeven. Het doel van deze vierde bijeenkomst was om de vele thema's die uit sessie drie naar voren waren gekomen door de deelnemers te laten rangschikken. Wat zagen zij zelf als meest belangrijke thema's en gedachten? Dat deden we door iedere deelnemer een piramide te laten maken, waarin ze aangaven wat voor hen de basis elementen van een fijne buurt waren, en welke andere elementen daar op voort bouwden.

Tijdens de vijfde sessie hebben we alle resultaten en inzichten van de eerdere sessies verwerkt en gecombineerd. Uit onze aantekeningen en tussenanalyses kwamen een aantal uitspraken naar voren die we graag nog eens in discussie wilden brengen om bevestiging te krijgen of om de verschillen in mening naar boven te halen. We hebben die uitspraken en stellingen geformuleerd, en kaartjes gemaakt met een rode of groene kleur, waarmee deelnemers konden aangeven of ze het er mee eens waren of niet. Dat konden ze dan in een rondje per uitspraak toelichten.



"We leren veel van elkaar hier namelijk."

"Toch wel veel overeenkomsten, vooral in woonsituaties."



"Dat zou wel leuk zijn als woningcorporaties of gemeente dergelijke gesprekken zouden organiseren."

"Duidelijk wat andere mensen voor ervaringen hebben."

Elke uitspraak werd voorgelezen en rondgedeeld. Als iedereen een rode of groene kaart naar voren had geschoven, ontstond er al een eerste beeld. Vervolgens deden we een ronde zodat elke deelnemer zijn kleur kon toelichten.

De vijf sessies bij elkaar opgeteld leverden niet alleen mooie en verhelderende informatie op voor ons de onderzoekers. De leden die bij de sessies betrokken waren vonden het zelf ook een leuke bezigheid. Het uitwisselen van ervaringen leerde hen tegelijkertijd ook weer nieuwe dingen over elkaar. Zo bezien levert de methode die we hebben toegepast voor beide partijen interessante en waardevolle resultaten op. De belangrijkste daarvan, net als de belangrijkste beperkingen van deze methode in bredere zin bespreken we met de belangrijkste inhoudelijke lessen hier op volgend in het eindstation.



Eindstation: thuis

Het ging ons in dit onderzoek om twee vragen. Enerzijds wilden we achterhalen welke elementen in huis en buurt voor de clubleden van belang waren om zich thuis te voelen, en anderzijds op welke wijze zij betrokken kunnen worden bij meedenken over veranderingen en ontwikkelingen in hun huizen en buurten. Beide thema's behandelen we hier kort in de vorm van de belangrijkste lessen die het onderzoek heeft opgeleverd.

Veiligheid als basis?

Het ervaren van veiligheid blijkt de basis voor het ergens thuis voelen. Dat onderschreven alle deelnemers aan onze sessies. Die veiligheid kent enerzijds bouwtechnisch fysieke aspecten waaronder een deugdelijke technische staat van het huis. Dat is van belang als het gaat om het veilig in een huis kunnen wonen, en dat alle technische aspecten naar behoren werken. Maar ook de bouwkwaliteit lijkt bij veiligheid van belang te zijn. Het ervaren van overlast tast eveneens het veiligheidsgevoel aan, en soms is het ervaren van overlast te wijten aan de verouderde, fragiele of ondeugdelijke bouwkwaliteit van huizen.

Maar naast de fysieke aspecten spelen ook sociale aspecten een belangrijke rol. Veiligheidsgevoel werd ook belangrijk geacht als het gaat om de buurt. Juist voor mensen met psychische kwetsbaarheden is zich prettig en veilig voelen in een buurt van groot belang. Dat is tegelijkertijd lang niet altijd vanzelfsprekend. Een van de respondenten gaf aan dat hij daar erg veel last van heeft ondervonden in het verleden, en dat dat zeker in tijden van psychische nood (of 'ziekte' zoals de meeste deelnemers het verwoordden) voor extra problemen zorgde. Dat geeft te denken over de ontwikkeling zoals we die eerder in deze publicatie schetsten over de toename van het 'plaatsen' van kwetsbare groepen in zogenaamde ontwikkelbuurten. Juist in die buurten wordt de veiligheid door bewoners als relatief laag ervaren, en het is de vraag wat voor consequenties dat heeft voor hen voor wie die veiligheidsgevoelens wellicht extra belangrijk zijn.

De buurt als oplossing voor alles?

Los van de (on)veiligheidsgevoelens die mensen in een buurt ervaren, bleek tegelijkertijd dat 'de buurt' niet de belangrijkste factor is voor het thuisgevoel en voor de sociale inbedding van 'het leven' in algemene zin. Hoewel enerzijds contacten in de buurt door sommigen heel waardevol worden gevonden, en ook vaste contacten in de nabijheid positief worden beoordeeld, lijkt het er op dat 'de buurt' niet het gebied is waar zij zich primair op richten. Zowel als het gaat om sociale contacten, aansluiting vinden bij zorg en welzijn, als om allerlei voorzieningen, vinden de meesten voor hen belangrijke aanknopingspunten buiten de buurt waarin ze zelf woonachtig zijn. De Waterheuvel zelf is daar slechts één voorbeeld van. Deze conclusie is eventueel ook op te vatten als een kleine

relativering van de nadruk die vanuit allerlei hoeken wordt gelegd op de buurt als de plek waar alles omheen georganiseerd moet worden. De structuren buiten de buurt zijn voor onze deelnemers op zijn minst van even groot belang als meer buurtgerichte programma's en netwerken.

Overlast veroorzaken versus ervaren?

Als er over deze groep mensen wordt gesproken of geschreven wordt, dan wordt er de laatste tijd veel aandacht besteed aan de overlast die de concentratie van kwetsbare groepen tot gevolg lijkt te hebben. Het rapport *Overlast Voorkomen in de Wijk*¹ bevestigt eerdere constatering uit een RIGO onderzoek (*Veerkracht in het corporatiebezit*²) dat met de toename van het aantal kwetsbare groepen, met name als het gaat om mensen met een psychische aandoening of een lichte verstandelijke beperking, de overlastmeldingen toenemen. Ook in de Amsterdamse context worden vergelijkbare ontwikkelingen gedeeltelijk herkend³. Hoewel deze cijfers en de rapporten niet direct iets suggereren over wie er nu precies overlast ervaart en wie de overlast veroorzaakt, lijkt de nadruk in veel gevallen te liggen op de kwetsbare groepen als bronnen van overlast. Wij zien daarnaast dat onze deelnemers vooral ook veel overlast ervaren. Dat gaat meestal over geluidsoverlast. Soms van de verbouwing van de burens, dan weer van ruziënde mensen op de binnenplaats, en soms ook 'kwetsbare' burens. In algemene zin waren onze deelnemers het er mee eens dat er meer aandacht mag zijn voor de overlast die zij ervaren, in plaats van louter als bron van overlast te worden gezien.

¹ Van der Bij, K., Van Eeden, L., Van Klaveren, S., Mommers, C., Nagtzaam H. (2019) *Overlast voorkomen in de wijk*. Den Haag: Platform31.

² Leidelmeijer, K., Van Iersel, J., Frissen J. (2018) *Veerkracht in het corporatiebezit. Kwetsbare bewoners en leefbaarheid*. Amsterdam: Rigo

³ AFWC (2018) *Veerkracht in het Amsterdamse corporatiebezit*.

De complexiteit van veranderingen?

Onze deelnemers gaven eigenlijk allen aan dat zij het vaak lastig vonden om, om te gaan met veranderingen. Zowel in algemene zin, als specifiek als het gaat om veranderingen in huis en buurt. Daarin zijn zij vanzelfsprekend niet alleen. Veiligheid en thuis voelen hangt voor deze groep, zoals voor veel mensen, samen met stabiliteit. Wellicht is het omgaan met veranderingen voor onze deelnemers echter wel nog wel wat moeizamer dan voor vele anderen. Zo lijken ze het in ieder geval zelf wel te ervaren, en in de slotsessie die we hielden bevestigden ze dit beeld.

Participeren met kwetsbaren. Hoe doe je dat?

Die ervaren complexiteit van veranderingen is wat ons betreft cruciaal als het gaat om het nadenken over hoe deze groepen mensen te betrekken bij participatieve processen, waarbij bekend is dat juist de meer kwetsbare groepen zoals onze deelnemers, daar minder aan deelnemen.

Wees flexibel

Een methode van te voren uitdenken is noodzakelijk, maar wees flexibel, zeker als het gaat om meerdere bijeenkomsten. Zoals we al aangaven hebben de tijdens het proces onze methodes aangepast aan de mogelijkheden en wensen van onze deelnemers. Ten eerste omdat bleek dat hetgeen we van tevoren verzonden hadden, onvoldoende aansloot bij hun wensen. Het oorspronkelijk methodische plan vroeg bijvoorbeeld voorbereiding en dus een



inspanning van de deelnemers. Dat bleek helemaal geen realistische vraag om verschillende redenen. De opdracht die wij gaven (maak foto's) was wellicht onvoldoende duidelijk geformuleerd. Even belangrijk was dat de deelnemers vaak pas op het laatst besloten om bij onze bijeenkomsten aanwezig te zijn, en ook dat maakt dat voorbereiding lastig bleek. Daarnaast hebben we steeds een balans gezocht tussen verder werken op basis van de gegevens uit eerdere bijeenkomsten en er voor zorgen dat de bijeenkomsten ook voor hen die voor het eerst aansloten, zinnig en leuk waren.

Nodig persoonlijk uit

Belangrijk bleek ook de wijze van uitnodigen en informeren. Nodig persoonlijk uit is ons belangrijkste advies in deze. We denken dat het cruciaal was dat we een aantal keer bij De Waterheuvel zijn langs geweest om kennis te maken en toe te lichten wat we gingen doen. Bij verschillende overleggen en gremia, en op verschillende tijden van de dag zijn we met z'n drieën langs geweest om het onderzoek uit te leggen en aan te kondigen. Het gros van de mensen die uiteindelijk meedeed was ook bij een van deze bijeenkomsten aanwezig. De inschrijflijsten op de balie bij de entree bleven daarentegen zo goed als leeg. Uitnodigingen via mail, of posters of een brief hadden eveneens waarschijnlijk minder opgeleverd.

Houd het compact en creatief

Zorg ervoor dat bijeenkomsten niet te lang duren. Wij gebruikten meestal anderhalf á twee uur, en we lasten altijd minimaal één pauze in. Naarmate de sessie op hun einde liepen, gaven onze deelnemers regelmatig op subtiele wijze aan dat ze er wel weer genoeg van hadden. Het kwam soms ook voor dat mensen van tevoren al aangaven 'ik weet niet of ik het volhoud, maar ik wil het wel graag proberen'. Soms betekent dat, dat die waarschuwing gestalte kreeg in een vertrek na vijf minuten, soms deden mensen dan toch nog een halve bijeenkomst mee, en soms zaten ze de hele bijeenkomst uiteindelijk uit. Eigenlijk in alle gevallen waren ook de kortere deelnames waardevol. Ruimte houden voor participatie in slechts een deel van de bijeenkomst, is dus ook de moeite waard. Zet daarnaast creatieve methodes in. De afwisseling van creatieve methodes leverde niet alleen mooie informatie op, maar werd ook als prettig ervaren. Die afwisseling hebben we binnen elke bijeenkomst ingebouwd, en er ook voor gezorgd dat ook de verschillende bijeenkomsten steeds een andere invalshoek hadden.

Denk in het 'nu'

Alles moet gebeuren op het moment dat de 'bijeenkomst' plaatsvindt. Dingen vragen buiten de bijeenkomsten bleek lastig. Zowel het van tevoren inschrijven op een deelnamelijst, als de deelnemers vragen om ter voorbereiding foto's te maken leverde weinig respons op. Bijeenkomsten zo inrichten dat er geen voorbereiding voor nodig is, en dat een ieder altijd op elk moment kan aanschuiven bleek cruciaal, en bleek bovendien het cumulatieve aspect van de verschillende bijeenkomsten niet in de weg te zitten.





